

Terítéken – vadászat és reprezentáció

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM KERÁMIA- ÉS ÜVEGGYŰJTEMÉNYÉNEK KIÁLLÍTÁSA

2021-ben egy olyan téma került „terítékre”, melyet ötven évvel ezelőtt Magyarország nagyon sikeresen reprezentált a világ felé. A 21. században valószínűleg sokkal több kérdés és kétség merül fel, hogy az ember és a természet kapcsolatában hol és milyen helye, szerepe van a vadászatnak. Azonban nem szükséges e komplex probléma megvitatása ahhoz, hogy belássuk: a tevékenység ősidőktől nem csupán az élelemszerzés eszköze, hanem szakrális, az élet misztériumának, az ember és természet viszonyának lényegét boncolgató jelenség. Az egyetemes emberi kultúra része, konkrét és szimbolikus értelemben is számos műalkotás témája.

Kiállításunk célja pontosan ilyen szempontból közelít a témához: kifejezetten olyan tárgyakat mutatunk be, melyek nem a vad elejtéséhez vagy feldolgozásához szükséges darabok, hanem a lakberendezés, azon belül is nagyrészt a terített asztal részei. Ebből adódóan lett a kiállítás címe egy szójáték: a hétköznapi értelmén túl a vadászati szaknyelvben a „teríték” jelentése, hogy a vadászat végén az elejtett vadakat szépen sorba rendezik – kiterítik –, és a napot ünnepélyes keretek között zárják le.

A kis – mindösszesen 30 tételt felsorakoztató – tárlat a vadászati témákkal díszített iparművészeti tárgyak közül is csak a legkvalitásosabb darabokra fókuszál. Bár felmerült

Kétszemélyes reggelizőkészlet (déjeuner), vadászjelenetekkel díszítve | Breakfast set for two (déjeuner), decorated with hunting scenes
Bécs, Bécsi Porcelánmanufaktúra (Sorgenthal-periódus, 1784–1805), 1787–1788 és 1789–1790, máz felett színesen festett és aranyozott porcelán,
a teáskanna magassága: 14,5 cm, a kávéskanna magassága: 16,3 cm, a tejköntő magassága: 9,6 cm, a cukortartó magassága: 10 cm,
a csészeák magassága: 8 cm, csészealj: Ø 13,3 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

egy nagyobb kiállítás terve, ami a vadászat tárgykultúrában megfigyelhető lenyomatát tágabb értelemben vizsgálta volna, ez a helyszín adottságai miatt jelentősen szűkült. A végül kiválasztott, vadászjelenetekkel, vadászati mitológiai témákkal díszített kerámia- és üvegtárgyak mind a reprezentációt szolgálták, megjelenésüket, technikájukat tekintve is műrekek és luxuscikkek.

A középkor óta, évszázadokon keresztül a nagyvadak elejtésének privilégiuma csak egy szűk, a hatalmat és az anyagi javakat birtokló réteg számára volt elérhető. Így a vadászat társadalmi eseménnyé, e réteg tagjai számára egyfajta kötelező szórakozássá is vált.

A környezetükben, használatukban lévő tárgyakon a vadászat, vadászjelenetek ábrázolása az elfogadott, kedvelt témák közé tartozott. Nem volt szükséges, hogy a tárgy funkciójának köze legyen a vadászathoz, vagy akár csak a vadételekhez – kiállításunk egyik kiemelt darabja egy olyan kétszemélyes reggelizőkészlet (kávés- és teáskanna, kiöntő, cukortartó, csészék aljjal), a Bécsi Porcelánmanufaktúra 18. század végi terméke, mely klasszicizáló formáin gazdagon festett, miniatűr képekben a különböző vadászati módokat bemutató jeleneteket sorakoztat fel.

A speciális fókusz hozta magával azt is, hogy a kiállítás tárgyainak készítési ideje a 16. század végétől a 19.

Tál, Diana és Akteon történetének ábrázolásával | Dish with a depiction of the story of Diana and Actaeon

Faenza, 16. század utolsó negyede, fehér ónmázzal fedett, máz felett színesen festett kerámia, 16,5 x Ø 39 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

századig terjed – eddig volt ugyanis valóban csak egy meghatározott réteg kiváltsága a vadászat. A 19. századból már nem egy szűk használói réteg számára, hanem kiállításokra készült – és ilyen módon reprezentatívnak számító – darabok jelennek meg.

Nem volt cél, de a vadásztéma mint díszítőmotívum elfogadottságát mutatja, hogy a kis tárgyszám ellenére az európai kerámiaművészet legfontosabb állomásainak

széles spektrumából sorakoztathattunk fel példákat: faenzai és delfti fajanszoktól a jelentős porcelángyarak műves darbjain keresztül a Zsolnay kerámiáig.

A vadászat ábrázolása zsánerként, mitológiai téma formájában, vagy szimbolikus értelemben is megjelenik a kiállításban. A mitológiai téma önmagában megérdemelt volna egy saját tárlatot, itt csak jelzészzerű felvetésére volt lehetőség három tárgyon keresztül, melyek a

Díztányér, vadászjelenettel díszítve | Ornamental plate, decorated with a hunting scene | Meissen, Meisseni Porcelánmanufaktúra, 19. század közepe, máz felett színesen festett és aranyozott porcelán, áttört díszítéssel, 4,5 x Ø 25 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

vadászat római istennőjét, Dianát ábrázolják. Közöttük van az a nagy fajansztál, amelyen Diana és Akteon történetét láthatjuk. Ovidius *Átváltozások* című műve (III. könyv, Actaeon) – illetve minden bizonnyal egy nagyfestészeti előkép – nyomán készült, nagyszerű részletmegoldásokkal sűrítve az egész narratívát egyetlen állóképbe.

A kiállítás speciális tematikája alkalmat adott arra, hogy egymás mellé helyezzünk olyan tárgyakat, melyek még soha nem szerepeltek együtt. A Tatai Fajansz-manufaktúrában készült, és zöld kabátos vadászt ábrázoló tálca így kezdett élő párbeszédbe egy német porcelán kisplasztikával. A fajansz Európában a drága porcelán pótlására szolgált, különösen Magyarországon töltött be hiánypótló szerepet a tárgyak készítésének idején. A két darab harmóniája a vadászok öltözékének egybecsengéséből adódik – hiszen ők egyazon kor és egyazon társadalmi réteg ízlését és életét tükrözik.

Hasonlóan izgalmas – de inkább a különbségeket megmutató – párhuzam adódott a Bécsi Porcelánmanufaktúra

Du Paquier-periódusában VI. Károly császár számára készített vadászkészlet levesestálja és egy iglói keménycserép levesestál között – mindkettő állatalakokat ábrázol, metszetelőkép nyomán, monokróm színben, és a maga nemében kiemelkedő kvalitású darabnak számít. Különbségeik a készítési idejükben lévő nagyjából száz évben és az udvari, illetve a polgári enteriőr jellemző anyaghasználatában mutatkoznak meg.

Talán a legmerészebb lépés volt néhány Zsolnay tárgy közé helyezni egy 18. század végi Castelli fajansztányért. Ezzel a tárgycsoporttal a vadászat zsánerjeleneteiről áttértünk a bukolikus életképekre vagy a historizáló ábrázolásokra. A Zsolnay kerámiák egyértelműen a kiállításra szánt, dístárgyként funkcionáló reprezentáció példái. Klein Ármin tehetséges és érzékeny művésze volt a Zsolnay-gyárnak, itt bemutatott munkáján – a vadkannal küzdő gyalogos vadászok arcán, grimaszain – is megnyilvánul kivételes kifejezőkészsége és a kerámia technikájához és a térbeli formához tökéletesen alkalmazkodó tervezői kvalitása.

Levesestál fedéllel, VI. Károly német-római császár vadászkészletének része | Tureen with lid, part of the hunting service of Charles VI, Holy Roman Emperor | Bécs, Bécsi Porcelánmanufaktúra (Du Paquier-periódus, 1718–1744), 1735–1740, schwarzlot-festéssel és aranyozással díszített porcelán, magasság: 22 cm, a legnagyobb szélesség: 35,5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Tálca, szarvasvadászat ábrázolásával | Tray with a deer hunting scene | Tata, Tatai Fajanszmanufaktúra, 1770 körül, fehér ónmázzal fedett, máz felett színesen festett fajansz, 27x36 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Kisplasztika, vadász | Statuette, hunter
Német, 18. század második fele, máz felett színesen festett és aranyozott porcelán, magasság: 14,5 cm, a legnagyobb szélesség: 7,7 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Szelenca, vadászjelenetekkel díszítve. Modell: Johann Joachim KÄNDLER
Snuffbox, decorated with hunting scenes. Model: Johann Joachim KÄNDLER
Meissen, Meisseni Porcelánmanufaktúra, 1735–1740, domborműves díszítésű, máz felett színesen festett és aranyozott porcelán, aranyozott ezüstsfglalattal, 5,5x6,8x4,1 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Az egyik vitrin darabjait úgy jellemeztem: nőies finomságú tárgyak. Nemcsak az aprólékos, finoman cizellált, légies megformálás és díszítés miatt, hanem mert ezek a tárgyak utalnak a kiállításban arra, hogy a megfelelő társadalmi körökben a nők is részt vettek a vadászaton. Sőt, szimbolikus értelemben a vadászat esetenként nemcsak a vadállat elejtésére vonatkozik, hanem előkelő helyet foglal el a szerelmi célzásokra utaló ábrázolásokban.

A 18. században oly kedvelt burnótszelencéket igen változatos anyagokból, köztük porcelánból is készítették – a meissenai gyár gondos kivitelben állította elő ezeket. A Johann Joachim Kändler modellje után készített szelence domborműve gazdagon kidolgozott vadászjeleneteket formáz, míg a fedő belsején meglepetésként tárul elénk az ugyancsak rendkívül aprólékosan, színesen megfestett vadkanvadászat. A másik szelence fedele a kor divatos festészetét – Jean-Antoine Watteau egyik képét – másoló, de a gavallér hozzátoldásával a szerelmi célzást egyértelműsítő ábrázolást, egy vadászatról visszatért hölgy alakját rejt.

Kupa, vadkanvadászat ábrázolásával. Terv: KLEIN Ármin
Tankard with a wild boar hunting scene. Design: Ármin KLEIN
Pécs, Zsolnay-gyár, 1882 körül, magastűzű színes mázakkal festett és aranyozott porcelánfajansz, magasság: 19,4 cm, a legnagyobb szélesség: 10,1 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Az üvegművészetet csak egyféle – különleges, úgynevezett zwischengoldglas-technikával kivitelezett – tárgycsoport képviseli. A barokk kelyhek, butellák, asztali szervizek között számtalan példát lehet találni a vadászjelenetes ábrázolásra – az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében is –, de ezek többnyire finoman csiszolt díszítmények, melyek bemutatásához különleges fényviszonyokra – sűrűfényre – lenne szükség.

Pohár, vadászjelenet ábrázolásával | Cup with a hunting scene
Csehország, 18. század első fele, kétrétegű üveg, a rétegek között arany- és ezüstművelés, ún. zwischengoldglas díszítés, magasság: 8,5 cm, a legnagyobb szélesség: 7 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

Bár a helyszín nem tett lehetővé nagy tárlatot, a kevesebb néha több: a tárgyak változatossága (korban és térben), a virtuóz technikák és a nemes kerámiaanyagok, az ábrázolások aprólékos cizellált kivitelezése és részletgazdagsága bőven ad alkalmat hosszan szemlélődni, elmélyülni a mives tárgyak között.

RADVÁNYI Diána
művészettörténész,
az Iparművészeti Múzeum Kerámia- és
üvegyűjteményének fősztályvezetője,
a kiállítás kurátora

(Terítéken – Vadászat és reprezentáció. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Királyterem, Budapest, 2021. október 8. – december 31.)